

Szabadon, sóként a világban

Aktuális töprengés lutheránus szemmel

Elmélkedjünk az egyház, a világ és a politika kapcsolatáról! Gyakori felfogás, hogy az egyház a társadalomban él, tehát „része” a társadalomnak és a világnak. E logika mentén egy egyház annál értékesebb, minél többet, felemelőbbet, hasznosabbat tud nyújtani a világnak és a társadalomnak, ha minél inkább gazdagítja egy kor kultúráját. A „rész” az „egészet”. Mert hát – emberileg nézve – úgy tűnik, a minket körülvevő világ, a politika, a társadalom, a kultúra az „egész”, az igazi „valóság”, s az egyház csak kicsi „rész” ebben a nagyobb valóságban. Ahogy egy család, úgy az egyház is gyakran „büszke” arra, ha a közéletben, a médiában és a társadalomban válik ismertté egy-egy tagja.

Mi van azonban, ha megfordítjuk ezt a logikát, s hitünk fényében merészen azt állítjuk, hogy az egyház, Krisztus uralma az igazi, a „végső” valóság? Mennyivel magasabb és mélyebb, tágasabb és szélesebb valóság lehet ez, mint a kor, a világ, a kultúra vagy a politika! Ha ezt tényleg hisszük, akkor – bármennyire is igaz, hogy az egyháznak válaszolnia kell a kor kihívásaira – arra kell törekednünk, hogy ne csak a kor, a világ, a kultúra és a politika tematizálja az egyházat, hanem az egyház is bátran tematizálja a kort, a világot, a kultúrát és a politikát! Hogy az egyház só legyen ebben a világban, vagy – ahogy Ordass püspök nevezete – „a nemzet lelkiismerete”. Ne hatalommal, a politika erejével, hanem az evangélium egyszerre nyugtalanító és nyugtató isteni hangjával.

Mondjuk, hogy „minden politika”, hiszen az emberi történelmet, a világot, hétköznapjainkat, munkánkat, magánéletünket is át- meg átszövi a politika – egyszer simogató selymes szálaival, máskor a pók kellemetlenül fojtogató hálójával, s ebben a folyamatban akarva-akaratlanul mi magunk is szőjük, szövögetjük tovább e szálakat, akár hálóban, akár hálón kívül. Igen, „minden politika”, ám keresztény hívőként azonnal hozzá kell tennünk: „a politika nem minden!”

Pedig emberileg újra és újra az tűnik evidensnek, hogy mégis a politika az erősebb, hiszen az minden korban oly könnyedén magába gyűrhet hitet, közösséget, egyházat, s azokat elképesztő gyorsasággal képes a maga arcára formálni. A 4. században az addig birodalombomlasztó szektának tartott keresztényekre pillantva Nagy Konstantin császár azt a sugallatot kapta: „E jelben győzni fogsz.” Aztán szinte az egyik percről a másikra az addig üldözött egyház, a vértanúk egyháza uralkodó egyház lett, a császári hatalom nemcsak befogadta, hanem a maga képére is formálta azt.

Ám amikor a kereszténység privilégiumokat, külső erőt kapott, benső erejét gyorsan elveszítette, a só megízetlenült. Máig érvényes tanulság, hogy a kereszténység elveszíti benső szabadságát, ha „használni” enged magát, bármilyen nemes cél érdekében is teszi ezt. A lelkiismereti és vallásszabadság középkori fogságát jól látta később a szabadság puritán költője, John Milton (1608–1674), aki az *Elveszett paradicsom* utolsó könyvének látomásában írt azokról, akik „oly lelki törvényt / erőszakolnak testi hatalommal / a lelkiismeretre, sanda parancsot, / amely nincs írva Bibliába, melyet / nem vés szívbe a Lélek...”

Az ágostai hitvallású evangélikusok majdnem félévezred óta vallják, hogy Isten Luther Márton munkásságán keresztül kiszabadította az emberi lelket a középkori egyház „babiloni fogságából”, s ezért is írhatta Luther oly szépen *A keresztény ember szabadságáról* írt kis könyvében: „A keresztény ember szabad ura mindennek, és nincs alávetve senkinek. A keresztény ember készséges szolgája mindennek, és alá van vetve mindenkinek.”

Hadd hozzak egy másik – talán kevésbé ismert – példát az egyház szabadságharcának történetéből! Az anglikán egyház benső megújulására szerveződő, az ősegyházi apostoliságot újra felfedező Oxford-mozgalom akkor indult, amikor 1833-ban a brit parlament megszavazta kilenc ír püspökség megszüntetését.

A mozgalmat elindító oxfordi lelkész kimondta, hogy az állam nem dönthet egyházi ügyekben, mert az angol egyház feje és fenntartója Krisztus, és nem a brit parlament. A mozgalom legnagyobb alakja (a később katolizált) John Henry Newman (1801–1890) az egyházzal szülő híres traktátusában írta, hogy életveszélyes, ha az állam beavatkozik az egyház dolgába és jogaiba. Newman ebben az írásában kérdések záporát zúdítja az olvasóra: „Talán az állam teremtett minket”? „Joga van eltörölni bennünket”? Az államnak – mondja Newman – nincs joga spirituális dolgokba beavatkozni, hiszen mit szolt volna Pál apostol, ha a római birodalom nevezte volna ki mellé Timóteust? Ugyanúgy a brit birodalomnak sincs jogában püspökségeket létrehozni vagy pláne eltörölni.

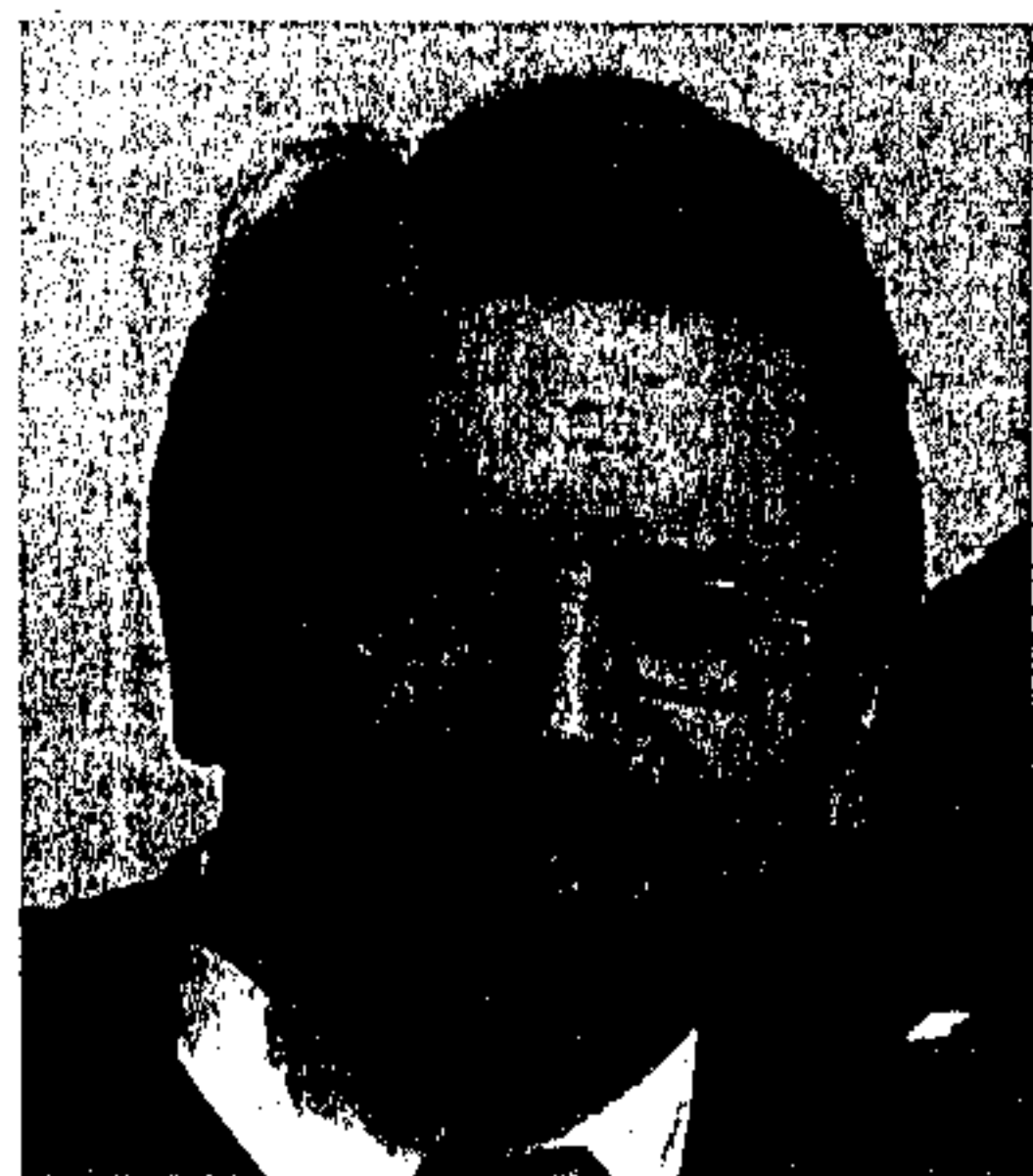
Nem tisztem politizálni, napi (párt)politikai kérdésekben nyilvánosan állást foglalni, de hitemről kötelességem mindig, mindenütt számot adni, azt megvallani. Néhány hónapja, 2012. január 18-án egy ilyen hitvalló, nyílt levél jelent meg egyházunk honlapján a Magyarországi Evangélikus Egyház történetét jól ismerő, a kommunista elnyomás évtizedeiről könyvet is író, magyarul jól tudó amerikai evangélikus teológustól, David Baer professzortól.

A levél egy része nyílt politizálás is volt, amely sokaknak nem tetszett. Nem várt vihart kavart a nyílt levél, nem is elsősorban a megszólított evangélikus egyház berkeiben, hanem egy római katolikus érsek és a jelenlegi kereszténydemokrata miniszterelnök-helyettes válaszevele nyomán. Oly mértékben, hogy még az egykori szocialista miniszterelnök is hozzászólt. Sajnálatosan *csak* politikai téma lett a felvetett kérdésekből, noha a levél, amelyik egyházunk lelkiismeretére akart hatni, hitvallási alapon fogalmazta meg a vallásszabadság gondolatát. Csak az alábbi mondataira emlékeztetek: „Keresztény szempontból különösen is aggasztó a lelkiismereti és vallásszabadságról szóló alaptörvény. A szabad lelkiismeret a keresztény hit egyik alapértéke, ahogyan Luther mondta: »se nem biztos, se nem üdvös a lelkiismeret ellen cselekedni.« A lelkiismeret szabadságából következik a vallásszabadság, [...] Hogyan hozzam [...] a hivatalos keresztény tanítást összhangba azzal az alaptörvénnyel, amely egyenlőtlen jogi különbséget tesz egyházak és vallási közösségek között? [...] Hogy van az, hogy a nyilvántartásba vétel az Országgyűlés kétharmados szavazásától függ, és nem a bíróság jogi értelmezésétől, holott a vallásszabadság nem politikai, hanem jogi kérdés?”

Úgy gondolom, hogy politikai pártállásunktól, egyéni szimpátiánktól és antipátiánktól mentesen, egyszerűen a keresztény testvériség nevében kellene nekünk – a most éppen politikai biztonságot élvező egyháznak – legalább a szolidaritás szóbeli gesztusát kifejezni azon testvéreink felé, akik minket megszégyenítő módon sokat tesznek a hajléktalanokért, a hátrányos helyzetűekért, az oktatásért, ám e politikai döntés alapján egyházi státusukat elveszítették.

Nemcsak a józan értelem, a szívünkbe írt lelkiismeret, hanem a törvényt és az evangéliumot megkülönböztető lutheri teológia is segíthet bennünket abban, hogy eligazodjunk a hétköznapi zavaros kuszaságában. Állampolgárként természetesen éljünk jogainkkal és kötelezettségeinkkel, ám keresztényként, a dolgokat megkülönböztetni tudó lutheránusként, egyháztagként járjunk éberén és vigyázva, nehogy a korhoz kötött politikai (akár konzervatív, akár liberális) szenvedélyek ragadják el a lelkünket! Ne mossuk egybe a hitet és a politikát, s a felismert igazságról legyünk készek számot adni! Ha erről tanúskodunk, akkor szabadon, sóként élhetünk ebben a világban, s nekünk erre van küldetésünk.

Fabiny Tibor

Fabiny Tibor angol szakos irodalomtörténész, teológus a Károli Gáspár Református Egyetem Anglisztika Intézetének igazgatója, tanszékvezető egyetemi tanár. Tanít az Eperjesi Egyetemen is. Korábbi munkahelyei a Pázmány Péter Katolikus Egyetem és a szegedi József Attila Tudományegyetem voltak. Az 1993 óta működő Hermeneutikai Kutatóközpont vezetője, a Magyarországi Luther Szövetség elnöke. Evangélikus teológiát végzett. Az Evangélikus Hittudományi Egyetemen habilitált 2003-ban. Alkalmilag szolgál a budakeszi gyülekezetben.